

Prof. dr. Jusuf BAJRAKTARI
Drejtor i Institutit të Historisë në Prishtinë

**I nderuari President i Kosovës prof. dr. Fatmir Sejdiu,
Familje e nderuar e akademik Ali Hadrit,
Zoti Kolë Berisha, kryetar i Kuvendit të Kosovës,
I nderuari akademik Rexhep Ismajli, kryetar i ASHAK,
Ambasador i Shqipërisë z. Arben Çekju,
Akademikë, diplomatë të përfaqësive të vendeve mike, deputetë të
Parlamentit të Kosovës, ministra të Qeverisë së Kosovës, përfaqë-
sues të institucioneve shtetërore, arsimore, kulturore dhe shken-
core të Kosovës,**

Të nderuara Zonja dhe Zotërinj,

Historia më e re e popullit tonë është e mbushur me plot përvjetorë të dhembshëm por edhe me data të rëndësishme që na bëjnë të ndjehemi krenarë. Një ndër këta përvjetorë, që e përkujtojmë me pietet e devotshmëri padyshim se është edhe ndarja e parakohshme nga jeta e figurës poliedrike, e njërës nga mendimtarët dhe frymëzuesit e Lëvizjes Kombëtare në Kosovë - Akademik Ali Hadri. Ai gjatë jetës së

tij të shkurtër vulosi e përjetësoi ngjarjet historike dhe figurat madhore me rëndësi për vetëdijen tonë kombëtare. Përpjekjet e tij këmbëngulëse për të zbardhur të kaluarën tonë rezultuan me sukses të plotë si në aspektin shkencor e human, ashtu edhe në rrafshin politik dhe në atë segment të jetës, që do të quhej vizion, perceptim ky që profesorit të nderuar nuk

do t'i mungojë asnjëherë.

Sot, pashmangshëm na imponohet mendimi se jeta e profesor Ali Hadrit i ngjante një furtune që sillej në trekëndëshin e hapësirës dhe veprimtarisë kombëtare: Shqipëri – Kosovë - Shkollim dhe emancipim.

Të nderuar kolegë e miq të Profesorit dhe të veprës së tij,

Ali Hadri lindi më 3 mars 1928, në Lushnjë. Shkollën e fillore dhe të mesme i mbaroi në Gjakovë. Studioi dhe u diplomua në vitin 1956 në Fakultetin Filozofik të Beogradit, ku më 1960 mbrojti temën e magistraturës “Lidhja Shqiptare e Prizrenit”, temë kjo që krahas objektivave të tij të shumtë shkencorë, nuk do t'i ndahet së trajtuari e së hulumtuari gjatë gjithë jetës. Mbase aty profesor Hadri do të gjente plotësimin e kërshërisë së tij profesionale në mënyrë që të afirmojë embrionin e shtetësisë moderne shqiptare. Tezën e doktoraturës “Lëvizja Nacionalçlirimtare në Kosovë 1941-1945”, e mbrojti në Fakultetin Filozofik të Prishtinës, më 1970. Ky ishte disertacioni i parë që u mbrojti në Universitetin e Prishtinës, dhe që simbolizon fuqizimin dhe kompetencën profesionale të këtij Universiteti më të ri në ish-Jugosllavi. Ky akt promovues do të hapë, me këmbë të mbarë, siç thotë populli, shtegun e përsosjes dhe të afirmimit të Prishtinës si qendër universitare, e cila së shpejti do të kalojë kufijtë rajonalë. Më vonë Ali Hadri do të gjendet në pozitën e dekanit të Fakultetit Filozofik të Prishtinës, profesor ordinar i këtij Universiteti dhe drejtor i Institutit të Historisë së Kosovës, të cilin e themeloi, e ngriti me kujdes të veçantë dhe e ruajti me xhelozi nga të papriturat e kohëve absurde. Për një dekadë ishte drejtor përkatësisht kryeredaktor i revistës “Përparimi”, pastaj kryeredaktor i revistës “Gjurmime Albanologjike – Seria e Shkencave Historike” si dhe kryeredaktor i revistës shkencore “Kosova” që botonte dhe vazhdon ta boton Instituti i Historisë. Akademik Ali Hadri për shumë kohë drejtoi studimet pasuniversitare dhe udhëhoqi me shumë sukses magjistrantët dhe doktorantët të cilët më vonë do t'i afirmojnë idetë e tij shkencore. Disa vite ishte edhe delegat i Kuvendit Krahinor të Punës Shkencore, anëtar i Këshillit Ekzekutiv të shoqatës jugosllave “Shkenca

dhe shoqëria”, kryetar i Lidhjes së Shoqatave të Historianëve të Jugosllavisë dhe bashkëpunëtor i një numri revistash të karakterit historik si brenda, ashtu edhe jashtë vendit. Ai ishte ndër themeluesit dhe anëtarët e parë të Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës, e cila u themelua një vit pas miratimit të Kushtetutës së vitit 1974, përkatësisht më 1975, duke shënuar kështu ngritjen cilësore të Kosovës në aspektin e statusit juridiko-politik në kuadër të ish- Federatës Jugosllave.

Pas përfundimit të fakultetit profesor Hadri, duke ecur nëpër vite të jetës, rrugëve të dijes e të emancipimit shkencor si qëllim suprem të tij do të ketë kontributin e gjithanshëm në shërbim të qëndresës kombëtare në vitet më të vështira për Kosovën.

Megjithëse nga Lufta e Dytë Botërore populli shqiptar doli i tradhtuar, profesori i nderuar asnjëherë nuk u dëshpërua. Përkundrazi, mobilizoi tërë energjinë prej intelektualit dhe pati ndikime të mëdha në ndihmën dhe ngritjen e popullit shqiptarë në Kosovë dhe territoret tjera të ish Jugosllavisë sidomos në fushën e arsimit dhe të shkencës i bindur se vetëdijesimi kombëtar është arma më e fuqishme për realizimin e gjakimeve të gjeneratave të tëra që kishin përcjellë si një amanet të shenjtë çlirimin e Kosovës nga okupimi serb.

Në fushën e shkencës së historiografisë akademik Hadri do të ketë një primat suprem jo vetëm në hapësirën kombëtare, por zor se do t'i gjendej çifti, krahasuar me moshën e tij, edhe në ish-Jugosllavi. Shkrimet e para ai botoi kah fundi i viteve 50-ta përkatësisht në vitin 1957 në gazetën “ Rilindja” dhe revistat “ Përparimi”, “Zani i rinisë” dhe “ Pionieri”. Gjatë punës së tij shkencore , jo vetëm në gjuhën shqipe, boton me qindra punime, trajtesa e studime me vlera të padiskutueshme.

Në gjuhën shqipe dhe atë serbokroate botoi njëmbëdhjetë vepra monografike. Pesë veprat e botuara të tij në gjuhën shqipe janë:

- 1.Pasqyrë e Historisë Nacionale Shqiptare (bashkë me Milan Perkajn),
- 2.Prishtinë, 1960.
- 3.Lëvizja Nacionalçlirimtare në Kosovë 1941-1945, Prishtinë, 1971.
- 4.Kritikë Historiografike I, Shkup, 1973.

5. Gjakova në Lëvizjen Nacionalçlirimtare, Prishtinë, 1974.

6. Këshillat Nacionalçlirimtare në Kosovë 1941-1945, Prishtinë 1974.

Ndërsa, gjashtë monografi të tjera janë të botuara në gjuhën serbokroate gjë që affirmoi në përmasat jugosllave dhe më gjerë të arriturat e historiografisë kosovare. Po ashtu, ka botuar shumë tekste të historisë për shkolla fillore dhe për shkolla të mesme në gjuhën shqipe, serbokroate dhe atë turke. Me referate, bashkëreferate e kumtesa mori pjesë në kongrese, simpoziume e shumë tubime të tjera shkencore kombëtare e ndërkombëtare, ku me sukses affirmoi historinë kombëtare shqiptare dhe mendimin shkencor kosovar.

Në pjesën më të madhe të punimeve të tij profesor Hadri trajton probleme të mprehta të historisë së popullit shqiptar sidomos periudhën e Gjergj Kastriotit –Skënderbeut, Lidhjen Shqiptare të Prizrenit, periudhën e Lëvizjes Nacionalçlirimtare të Kosovës, historinë e Kosovës midis dy luftërave botërore, por ka edhe punime që janë kontribut për historinë e përgjithshme dhe për metodologjinë e punës shkencore.

Për punën e tij arsimore, shkencore, kulturore, shoqërore e politike dy herë i është dhënë Shpërblimi Krahinor i Dhjetorit, shpërblim ky që faktikisht përkujtonte Konferencën e Bujanit, Rezoluta e së cilës përcaktonte në mënyrë të prerë të drejtën e pamohueshme të popullit të Kosovës për vetëvendosje si dhe rrugët e mundshme për të realizuar këtë të drejtë për bashkim me Shqipërinë nanë, siç thuhej asokohe. Ai mori edhe shumë mirënjohje e shpërblime të tjera. Presidenti historik i Kosovës dr. Ibrahim Rugova, me rastin e shënimit të 125-vjetorit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit e dekoroi akademik Ali Hadrin me “Medaljen e Artë Lidhja Shqiptare e Prizrenit” për kontributin e jashtëzakonshëm në historiografi.

Pas demonstratave të 1981-shit Ali Hadri, meqë u përcaktua fuqimisht në anën e mbrojtjes më argumente të forta e të padiskutueshme të studenteve e të lëvizjes së tyre, u gjend në thumb të atakimeve të politikës antishqiptare e shoviniste serbe dhe të qarqeve të tjera jugosllave, duke e anatemuar si intelektual që pati guximin ta ngrit zërin kundër dhunës që bëhej mbi popullin shqiptar. Me gjithë sulmet dhe akuzat e shumta që iu bënë me qëllim të denigrimit dhe të gjunjëzimit

të personalitetit të tij, ata u munduan në të njëjtën kohë që ta thyenin edhe qëndresën që ishte e trashëguar në qenien e tij. Ai, me një krenari e burrëri të pashoqe, të gjitha atyre iu bëri ballë, duke i sfiduar me krenari të rrallë prej intelektualit dhe duke qëndruar pa u lëkundur në pikëpamjet e tij shkencore e patriotike dhe në kërkesat lirisdashëse të rinisë së Kosovës. Vetëm disa muaj para se të vdiste, me vetëdije të lartë, do të shkruante: “Aspak nuk do të shqetësohem nëse do të bëhem viktimë e sadizmit politik, sepse edhe në këtë mënyrë do të ndaj fatin tragjik të popullit tim...”

Më 2 dhjetor 1987 akademik Ali Hadri, duke iu qëndruar besnik idealeve të tija jetësore, mbyllë sytë me dëshirën e parealizuar që nuk e pa Kosovën e tij të dashur të liruar nga vargonjtë e robërisë. Akademik Ali Hadri, ç’është e vërteta, nuk jetoj gjatë, por rrallëkush e jetoj jetën dhe veproi aq intensivisht siç bëri ai, për të lënë pas vetës një thesar të çmueshëm veprash e kontributesh në shkencën e albanologjisë në përgjithësi dhe në atë të historiografisë në veçanti.

Opusi shkencor i akademik Ali Hadrit rezulton me shumë vepra të mirëfillta shkencore, por ajo që vlen të përmendet, veçanërisht me këtë rast, është botimi i librit “Historia e popullit shqiptar” (pjesa e dytë), e botuar në Prishtinë më 1969, botim ky që shënon fillin e mësim-it të lirshëm normal të historisë kombëtare në Kosovë. Po ashtu, ishte autor i shtojcës “Shqiptarët në Mbretërinë Jugosllave prej vitit 1918 deri më 1941 dhe pjesëmarrja e tyre në LNÇ të Jugosllavisë”. Akademik Ali Hadri ishte i pari që dha tezën për botimin e një vepre shkencore për pushtetin ushtarak në vitin 1945 në Kosovë dhe e botoi në revistën “Kosova”. Ai menjëherë pas demonstratave studentore të vitit 1981, botoi një artikull të gjatë rreth diskriminimit të shqiptarëve në Maqedoni, sidomos vuri theks të posaçëm në ndalesat e përdorimit të gjuhës shqipe, kulturës dhe toponimisë, ku shovinistët maqedonas ushtronin trysninë e tyre. Në bazë të shkrimeve dhe analizave që i ka bërë në historiografi, profesorin e quanin si njohësin më të mirë në fushën e historisë. Madje, dihej se ai kishte bërë kthesa jo vetëm në historinë e Shqipërisë por edhe në historiografi në tërësi.

Akademiku i mirënjohur në qarqet shkencore njihej edhe si mjeshtër i mprehtë i kritikës shkencore, e sidomos bie në sy, dhe që bëri

jehonë në lagjen e intelektualëve në ish-Jugosllavi, ishte vepra e mirënjohur "Kritikë historiografike" (Shkup, 1973). Ai me forcën e argumentit hodhi poshtë "Memoaret" tendencioze të Svetozar Vukmanoviç – Tempos, si dorë e zgjatur e hegjemonizmit serb gjatë Luftës së Dytë Botërore në Kosovë dhe në Shqipëri. Në këtë fushë sidomos u shqua me punimin "Përgjigje vërejtjeve lidhur me tekstet historike të njëjseve "Shqiptarët" dhe "Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave" në Enciklopedinë e Jugosllavisë (Kosova 11, Prishtinë 1982). Ai, duke polemizuar me të gjitha redaksitë jugosllave, hodhi poshtë me argumente vërejtjet e tyre tendencioze e të paqëndrueshme që ata kishin bërë për historinë e popullit shqiptar.

Qëllimisht i veçuam këto dy momente jo vetëm pse këtu në mënyrën më të drejtpërdrejtë vjen në shprehje ajo fuqia e brendshme e një intelektualit të guximshëm shqiptar çfarë ishte profesor Hadri, por edhe për të spikatur dy periudha dalluese të së kaluarës sonë të afërt, të cilat nën ndikimin e garniturave politike të kohës u reflektuan në forma e dimensione diametralisht të ndryshme jo vetëm për fatin e tij personal, por edhe për përcaktimin e rrjedhave të përgjithshme politike në Kosovë.

Akademik Ali Hadri shkroi edhe qindra artikuj të tjerë pas vitit 1981, që janë me vlerë të madhe shkencore, e që në të shumtën e rasteve ishin përgjigje e artikujve të shtypit të ditës dhe atij revyjal të Beogradit, si dhe pseudoshkencës shoviniste serbe, që kishin si qëllim të fundit ta përbaltnin e përdhosnin deri në fund historinë e popullit shqiptar dhe bashkë me të edhe personalitetin e tij prej shkencëtari. Këtë parim ai do ta mbrojë dhe do ta mbajë deri në vetëmohim edhe në çastet e fundit të jetës. Ali Hadri gjatë tërë jetës së tij ishte analitik i mprehtë i rrjedhave, proceseve, fenomeneve dhe dukurive historike e politike të guximshme e të qëndrueshme që zënë një vend të veçantë në mendimin e tërësishëm intelektual të Kosovës dhe më gjerë.

Kur sot po shënojmë në mënyrë simbolike 20-vjetorin e ikjes nga jeta të profesor Ali Hadrit nuk mundem pa e përmendur edhe një fakt tjetër të rëndësishëm për biografin e tij. Ai përveç ndikimit që pati në rrjedhat e kohës, krahas padrejtësive që i kishte sjellë jeta pati edhe një fat e privilegj të veçantë. Profesor Hadri ishte njëri nga eksponentët

e gjeneratës së artë të intelektualëve të kohës në Kosovë. Bashkëpunimi i ngushtë me dy akademikët më të njohur kosovarë profesor Fehmi Aganin dhe profesor Gazmend Zajmin jo vetëm e begatojnë figurën e tij poliedrike por edhe krijoj kompleksin e inferioritetit tek pushtetarët monist ndaj kësaj klase intelektualësh.

Krejt në fund do të thosha se pushtetarët shqiptar të instaluar pas vitit 1981 dhe pushteti serb akademik Ali Hadrin, e mënjantuan nga jeta publike në kulmin e pjekurisë së mendimit të tij shkencor duke lënë pas tij një zbrazëti e cila u hetua dhe hetohet dukshëm edhe sot në fushën e historiografisë kosovare. E rëndë, shumë e rëndë ishte vdekja e parakohshme e profesorit, e cila e rrëmbeu atë pa i mbushur të gjashtëdhjetat. Kjo ishte një humbje e pa kompensueshme e viteve të 80-ta për popullin shqiptar, në veçanti për shkencën dhe kulturën shqiptare. Megjithëkëtë ai u nda vetëm fizikisht nga Kosova martire, sepse fryma e tij, qoftë në rezistencën gjithë popullore, qoftë në shkencën e historisë, qoftë në ndërgjegjen e nxënësve, studentëve dhe të popullit të tij do të mbahet e gjallë.

Sot, në njëzetvjetorin e vdekjes së Akademik Ali Hadrit e përkujtojmë me mburrje duke i shprehur mirënjohjen tonë për veprën e tij atdhetare.

Edhe pse kaluan njëzet vjet nga dita e ndarjes me profesorin tonë të nderuar e shumë të çmuar vlerat e mendimit filozofik të tij veç sa po rriten. Ato vlera fisnike për të cilat Ali Hadri u përkujdes me përpikëri si dhe sakrifikoi pa u hamendur jetën, u bënë forcë motorike e Lëvizjes për Kosovën Shtet i Pavarur e Sovran. Dhe, më duket se këtij njeriu e intelektualit i shkon shumë vargu Nolit të madh për Viganin Liberator – Bajram Currin “Dithiramb Ante po rritesh”. Jam shumë i bindur se idetë e Ali Hadrit sa më shumë që po kalon koha vijnë e bëhen më emblematisht për historinë e popullit tonë. Ato mbase do të jenë një Simbol mbrojtës i përparimit, zhvillimit dhe afirmimit të Pavarësisë së Kosovës.